

PÅ KRYDS TVÆRS I
RIBE
DOMKIRKE

RIBE 2013

1

LYSARME

Det var almindeligt i 1600-tallet, at man skænkede noget til kirken, så man kunne blive husket. Men det var vigtigt, at det ikke måtte koste kirken penge, for kirken var fattig efter Reformationen.

I Ribe Domkirke er der fire lysarme, dvs. lysestager, som hænger på søjlerne. De er alle skænket til Domkirken af borgere i Ribe med løfte om, at familien hvert år vil betale 10 rigsdaler til at købe lys for. I aftalen står også, at de, der bor i giverfamiliernes huse, skal betale for altid. Også i dag.

Der er stadig tre huse i Ribe, der betaler 10 rigsdaler om året til Domkirken. Nu er beløbet regnet om til 23,75 kr. Det er langt mindre, end et stort kirkelys koster i dag.

1. Hvilken møntenhed brugte man til at betale med i 1600-tallet?

2

LYSEKRONER

Man gik en aftenur i kirken

Ved vintertid omkring år 1680 var aftenerne buldermørke i Ribes gader. Så kunne folk gå tur i kirken, for der var lys! Man tændte nemlig alle lysene i kirken, og det var levende lys.

Der hang fire lysekroner af træ ned fra hver sin hvælving i hovedskibet. Lysene var lavet af voks. Desuden havde man de fire lysarme, der stadig hænger på søjlerne. På prædikestolen var der også en lysarm. Vokslysene på alteret lyste fint, og der var også lys i den store femarmede lysestage i koret.

Elektriske lys i kronerne

Nu er lysekronerne af træ skiftet ud med lysekroner af messing, der blev støbt i 1925. I Ribe blev elektricitet almindeligt i 1923, da kommunen byggede et elektricitetsværk. Kirken var med på noderne, og det var lidt af en sensation, at kirken fik elektrisk lys så tidligt. Der er en enkelt pære i toppen af hver hvælving i sideskibene, men der er også stadig stearinlys i kirken.

Prøv at gå en tur og se, hvor meget lys der er i kirken.

2. Hvad var lysene til lysekronerne lavet af i 1680?

3

KANNIKESTOLENE

En stol til alle kanniker

En kannik var en præst, der hørte til Domkirken. Kannikerne sad i stolene under gudstjenesten. Før Reformationen var der gudstjeneste otte gange i døgnet. De blev kaldt tidebønner. Stolene er lavet omkring 1520. På det tidspunkt var Iver Munk biskop.

Gavlene

Gavlene er smukt udskåret, men de er ikke lavet af samme slags træ. I sydsiden er de to gavle måske strandingsgods af en ukendt træsort fundet i Vadehavet. I nordsiden er de lavet magen til af egetræ. Hvis man kigger nærmere på de udskårne figurer i gavlene, ser man antydninger af, at de er kommet langvejs fra. I en gavl er der udskåret en abe med et spejl. Spejlet er symbol på forfængelighed.

3. Hvilket udskåret dyr hører ikke hjemme i Danmark?

4

KIRKESKIB

Tak for Guds beskyttelse

Kirkens største rum, hvor menigheden sidder, kaldes skibet. Et kirkeskib er også en skibsmode, som hænger i loftet. Der findes kirkeskibe i mange danske kirker, især i havnebyer. Lange sejlads var farlige og tog meget lang tid. Mange sømænd brugte den lange tid om bord til at lave modeller af det skib, de sejlede med. Hvis de kom hjem igen i god behold, forærede mange af dem modelskibet til kirken som tak for Guds beskyttelse på turen.

Skibet er symbol på menneskelivet

Bertel Clausen Jensen, en tidligere skibsfører, skrev om skibet: "Lad det være et symbol på, at menneskets liv her på jorden er som en sejlads"

*Fra Vuggen til Graven må krydses omkring
Blandt Haabets og Frygtens de stridige Ting.
Snart vippes vi oppe på Bølgenes Toppe,
Snart nærmes vi Grunden i flyvende Spring.*

Fregatten Rota

Skibet er bygget af Bertel Clausen Jensen. Han var 79 år gammel, da han byggede det. Det er en model af fregatten "Rota", som blev bygget i 1822, efter at det blev ombygget til handelsskib i 1867. Pengene til materialer til modellen skænkede den tidligere grosserer P. C. Dueholm. Bertel Clausen Jensen besluttede, at kirkeskibet skulle hedde "Marie" efter Dueholms afdøde hustru. Skibet er skænket til Ribe Domkirke i 1936, men først hængt op i 2004.

4. Hvad hed den fregat oprindeligt, som man byggede en model af?

5

MALERIERNE PÅ SØJLERNE

To malerier tilbage

Der malet billeder på to søjler i hovedskibet. De er malet med oliemaling på granit, hvilket ikke var almindeligt. Der har været billeder på alle søjlerne i hovedskibet; men kun disse to er bevaret.

På den første søjle er det Jomfru Maria med Jesusbarnet. Det er ganske naturligt, fordi Domkirken hedder Vor Frue i Ribe dvs. en Mariakirke, indviet til Jomfru Maria.

Rødhåret jomfru Maria

Når en maler skal male en person, bruger han en model. Maleren i Domkirken har sikkert brugt en pige fra Ribe som model. Prøv at lægge mærke til, at både Jomfru Maria og Jesus er rødhårede, så det har de lokale modeller nok også været.

Læg mærke til, hvor mange fingre Jomfru Maria har på højre hånd. Den Jomfru Maria, der blev malet omkring år 1525, havde helt bestemt 5 fingre, men i en restaurering er der sket et eller andet.

Bartholomæus med kniv og Andreas med kors

På anden søjle ses de to disciple, Bartholomæus og Andreas. De kan kendes på deres insignier, dvs. de ting de bærer. Andreas bærer det skrå kors, han blev korsfæstet på. I bindingsværkshusene i Ribe og i det skotske flag kan man finde Andreaskors. Bartholomæus bærer den kniv, han blev flået med ved sin henrettelse.

Det tøj, de har på, er ikke det tøj, vi normalt mener, disciplene gik i. Disciplene ligner helt tydeligt to rige købmænd i Ribe omkring år 1525. Måske dem, der betalte for maleriet?

5. Hvad er malerierne på søjlerne malet med?

6

ALTERET

Fra 50 altre til 1

I alle kirker er der et alter. Før Reformationen havde Ribe Domkirke 50 altre. Der var et alter for hver helgen, som man kunne bede til. Efter Reformationen er der kun ét alter, fordi man ikke længere tilbeder helgener.

Det nye alter

Det alter man ser i Ribe Domkirke i dag, ser helt anderledes ud, end de altre, der kom efter Reformationen. Det er lavet af lyserødt portugisisk marmor, som passer i farven til resten af udsmykningen. Arkitekt Ebbe Lehn-Petersen fra Odense har tegnet det.

Alteret i centrum

Alteret er helt centralt for kirken. Præsten læser bibeltekster højt og lyser velsignelsen, mens han står ved alteret. Rundt om alteret er der et knæfald, hvor alle kan deltage i nadveren. Når man bliver konfirmeret, foregår det ved alteret. Sådan er det også ved bryllupper, når brudeparret siger ja til hinanden ved vielsen.

6. Hvorfra hentede man marmor til alteret?

7

AP SIS

Udsmykningen

Apsis er den runde ende af kirken, hvor alteret står. Kalkmalerierne i hvælvingerne, stiftmosaikkerne i bueslagene og glasmosaikkerne i vinduerne er lavet af den verdensberømte, danske kunstner Carl-Henning Pedersen. Han arbejdede hver dag fra kl. 8 til kl. 16. Alligevel tog det 5 år at lave udsmykningen. Han begyndte hver dag, med at læse i Biblen om det emne, han arbejdede med.

Kalk, stifter og glas

Carl-Henning Pedersen brugte en teknik, der hedder fresco, hvor man maler direkte på den våde kalk. På den måde fremstår farverne meget tydeligt. Både farverne og glasset til mosaikkerne er fra Norditalien. Alle de små stifter på ca. 1 x 1 cm har han selv hugget til af store blokke med hammer og mejsel. Bagefter dannede han det store billede ved at sætte en klat mørtel på muren og derefter presse de små stifter ind i mørtelen. Carl-Henning Pedersen arbejdede ikke ud fra tegninger eller skitser, men alene ud fra sine indre billeder.

Skal alt blive ved det gamle?

Se dig rundt i kirken. Alle billeder, figurer, mønstre og andet var moderne kunst, da det blev lavet. Hver gang man laver noget nyt i kirken, er det udtryk for, den tid man lever i. Carl-Henning Pedersens udsmykning bliver diskuteret meget, fordi den er så moderne. Hvad synes du om Carl-Henning Pedersens kunstværk?

7. Hvad læste Carl-Henning i hver morgen før sit arbejde i kirken?

8

NICHEGRAVEN

I ydermuren, lige inden for norddøren, er der en lille niche med en marmorplade i bunden.

Indtil den store restaurering omkring 1900 troede man, at der var begravet et menneske i muren. Det blev fortalt, at det var Kong Erik Emune (konge 1134-37), som var begravet halvvejs ude og halvvejs inde i kirken, fordi han var blevet myrdet i kirken.

Da graven blev åbnet omkring år 1900, fandt man tre segl af bly i den. En indskrift i seglene fortalte, at der var tale om tre biskopper. De havde været begravet i en tidligere kirke, og deres jordiske rester og segl var flyttet til nichegraven, da den nuværende kirke blev bygget.

Kirkebyggeriet begyndte i 1150, men kirken var først færdig i 1200.

Indskrifterne i seglene fortalte om de tre biskopper:

Odinkar, død 1043

Nothulf, død 1140

Asser, død 1142

8. Hvilken af de tre biskopper døde først?

9

ATLANTEN

Atlas bærer himlen på sine skuldre

Atlas er den person, der i den græske mytologi af Zeus blev dømt til at bære Himmelhvælvingen på sine skuldre. Han har givet navn til Atlantis, Atlasbjergene og til bogen med landkort, som vi kalder et atlas. Han er symbolet på kraft og udholdenhed.

Mandsfiguren Atlas kaldes også en atlant. Han indgår i bygninger, som f.eks. Domkirken, som et bærende element. Atlanten bærer f.eks. søjler og forestiller forskellige figurer. I Ribe Domkirke er der syv atlanter.

Hvad fortæller atlanterne?

Prøv at se på atlanten på søjlen med Bartholumæusbrødrene. En ung mand står på skuldrene af en gammel mand. Hvad mon det betyder? Nogen har fortolket figuren som Staten og Skatteyderen. Andre ser den som et symbol på, at den unge generation altid står på skuldrene af den tidligere generation.

Hvordan vil du fortolke det? Hvad er det, kunstneren vil sige til os?

9. Atlas er symbolet på kraft og -----

10

TRIFORIEBUERNE

Hvorfor hedder det triforiebuer?

I adskillelsen mellem galleriet (Domkirkemuseet) og hovedskibet er der en række åbninger. Åbningerne har hver to søjler, som deler åbningen i tre rum. Deraf navnet tri(tre)foriebuer.

Søjler

De to søjler har begge en "base" forneden og en "kapitæl" for oven. Stykket mellem base og kapitæl kaldes "skaftet". Skafterne er lavet af flere forskellige materialer. Det samme gælder baser og kapitæler. De har også forskellige mønstre og tilhugninger. Det ser ud til, at stenene er kommet til Ribe i blokke. Først bagefter er de blevet hugget til. Nogle af dem endda først efter, at de er sat op.

Forskellig byggestil

Væggen oven over triforiebuerne er også udsmykket. Der er trykket trekanter ind i pudset med spidsen af en murske. De sorte skygger forstærker indtrykket af trekanter. Skyggerne er støv, der er kommet til med tiden. Man mener, at der over triforiebuerne har været et fladt træloft, fordi man i den romanske byggestil (rundbuestil) ikke kunne lave hvælvinger over så bredt et rum som midterskibet. Men da den nye byggestil, den gotiske (spidsbuestil), kom frem, byggede man murene lidt højere, satte gotiske vinduer ind og byggede hvælvinger over hovedskibet.

Derfor har vi faktisk en opdeling af kirken. Den nederste del af kirken er romansk, mens den øverste er gotisk.

Gå en tur i kirken og find selv eksempler på gotisk og romansk byggestil.

10. Den ene byggestil hedder romansk.
Hvad hedder den anden?

11

MESSEHAGEL

”Overtræksvest” i kirkeårets farver

Messehagelen er en slags ”overtræksvest”, som præsten bruger under gudstjenesten eller dele af den. Først tager præsten en ”alba” på. En alba er en lang, hvid kjortel. Over albaen bærer han messehagelen. Messehagelen er farvet i traditionelle farver. Alt efter farve passer den til bestemte tider af kirkeåret. På forsiden af alle messehagelerne er der et Dagmarkors i forskellige udførelser.

Den hvide

Den hvide bruges ved særlige festdage. Midt på ryggen ses Jomfru Maria med Jesu barnet og ud fra hende udgår der kærlighedsstråler.

Den røde

Den røde bruges 2. juledag og i pinsen. Rosen på ryggen er inspireret af Brorsons salme: ”Den yndigste rose er funden”. Den salme spilles fra Domkirkens klokkespil hver morgen kl. 8 og hver aften kl. 18.

Den lilla

Den lilla bruges i adventstiden, fastetiden, samt Skærtorsdag og St. Bededag. Udsmykningen er et granatæble, som omtales mange gange i Det Gamle Testamente.

Den grønne

Den grønne bruges i trinitatistiden. Det er perioden fra Pinse til Advent. Den er dekoreret med spirende og blomstrende erantis, der bebuder forår.

11. Hvilken blomst er der på ryggen af den grønne messehagel?

12

DEN LILLE MAND

Hvem er han?

Helt oppe i toppen af hvælvingen over tværskibet står en lille mand med løftede arme. Det er det eneste kalkmaleri fra middelalderen i Ribe Domkirke.

Vi ved ingenting om ham. Derfor må vi gætte, hvem han er, eller sammenligne ham med noget lignende andre steder.

Atlas – en bærende figur

Figuren kunne være en atlant opkaldt efter Atlas, den græske gud, der bærer himlen og himmelhvælvet. Derfor står han med oprakte arme, som om han bærer noget tungt, nemlig himlen.

Men vi ved ikke, om det er den rigtige tolkning.

Er han bygmesteren?

Det kunne måske også være kirkens bygmester. Måske har han villet vise, at det var ham der byggede kirken. Det kunne også tænkes, at han jubede: ”Juhu, jeg er færdig.”

Fresco-maleri

Kalkmalerierne er af den type, der hedder fresco. Det betyder, at de er malet på frisk og fugtig kalk, så farverne binder godt på kalken. Den samme teknik har Carl-Henning Pedersen brugt i hvælvingen over apsis.

Ved du, at den øverste af vores halshvirvler, den, der holder vores hoved, også kaldes atlas?

12. Hvilket materiale er den lille mand malet på?

13

GRAVSTEN

Gravsten som gulvbelægning

Gravsten var meget vigtige. Det var her, der blev fortalt om den afdøde. Stenen blev ofte lavet, før man døde, og man sørgede selv for, at gravstenen fik den tekst, man ønskede. Derudover betalte man en afgift til kirken for at blive begravet det rigtige sted i kirken og få en gravsten lagt på graven. Gravstenen blev lagt, så den blev en del af gulvbelægningen. Langs væggene i kirken står mange gravsten; de har ligget i gulvet indtil 1843/1904. De er meget slidte, fordi mange fødder har gået på dem. Stenenes materialer og udførelse viser, at der er tale om gravsten over meget rige borgere i Ribe.

Stinkende rige

Før Reformationen var det kun kirkens mænd, der blev begravet i kirken. Efter Reformationen kunne alle blive begravet i kirken, hvis de ellers kunne betale, hvad det kostede. Det var nemlig meget dyrt at blive begravet inde i kirken. Udtrykket ”at være stinkende rig” stammer fra tiden omkring reformationen. At være stinkende rig betød, at en mand havde så mange penge, at han kunne købe sig en gravplads lige foran alteret. Så kunne han ligge der og stinke!

13. Hvad blev til gulvbelægning, når de meget rige var blevet begravet inde i kirken?

14

SCT. JØRGEN OG DRAGEN

Helgenen Sct. Jørgen

Sct. Jørgen var en helgen i den katolske tid. Sct. Jørgen kaldes også Sct. Georg. Han beskyttede de svage og sårbare. I Nordre Sideskib ses Sct. Jørgen i kamp med dragen, mens prinsessen ser til.

Legenden fortæller

Sct. Jørgen kom en dag til et ganske lille kongerige. Her huserede et skrækkeligt uhyre, en grådig drage. Mange mænd havde prøvet at dræbe den, men uden held. Dragen blev så sat til at bevogte landet. Til gengæld skulle den have to får at æde hver dag. Men fårene slap op og dragen forlangte i stedet et menneske én gang om året. I år var det blevet den unge, smukke prinsesse, som alle holdt meget af, der skulle ofres.

Sct. Jørgen kom ridende til sumpen, hvor dragen holdt prinsessen fanget. Dragen udsendte ild og pestånde gennem næsebor og gabet. Der blev en voldsom kamp. Til sidst lykkedes det Sct. Jørgen at overmande den skrækkelige drage. Kongen tilbød ham prinsessen og det halve kongerige; men han afslog. Gud alene havde æren, sagde han, for uden Guds hjælp havde han ikke magtet at dræbe dragen. Derfor endte det med, at han red væk uden prinsessen og det halve kongerige.

Sct. Jørgensdag

Som alle andre helgener har Sct. Jørgen sin egen helgendag. Det er den 23. april, dagen hvor han led martyrdøden år 303 efter Jesu fødsel.

14. Hvad rider Sct. Jørgen på?

15

ORGEL

Piber og blæsebælg

Et orgel er et musikinstrument, som frembringer sine toner ved, at der blæses luft gennem ”piber”.

Luften kommer fra en blæsebælg, som tidligere blev betjent af et menneske. I dag er blæsebælgen elektrisk. Jo større orgel man har, jo større blæsebælg har man brug for. Den person, der spiller på orgelet, kaldes en organist.

Domkirken har haft orgel siden 1200-årene

Før Reformationen var koret og hovedskibet adskilt af en mur. I hovedskibet sad de almindelige mennesker, mens koret var forbeholdt de gejstlige. Det første orgel i Domkirken var placeret ovenpå denne mur. Efter Reformationen blev muren fjernet, så alle kunne se hovedalteret.

Flere orgler til Domkirken

Domkirken har fået nyt orgel både i 1400-årene og omkring 1634. Det orgel, der står i Domkirken i dag, er fremstillet i 1973. Men facaden fra 1634 er genbrugt.

Orglets funktion

Før Reformationen blev salmerne kun sunget af et kor og ikke af menigheden. Efter Reformationen blev korsangen afskaffet og erstattet af menighedens sang. Orglet blev brugt til kunstmusik. Dvs. at organisten spillede musik, der udelukkende var skrevet til at blive spillet, men ikke til ledsagelse af sangen. Først langt senere spillede organisten til salmesangen.

15. Hvor kommer luften i orglet fra?

16

DØBEFONT

Døbefonten er meget gammel. Den er lavet omkring 1400 og fremstillet af malm. Malm bruges også til at støbe kirkeklokker. Døbefonten er fremstillet i Lübeck. Omkring 1500 fik den sin sorte bundfarve og figurerne blev forgyldt.

Børnene skulle helt under vand

Før Reformationen blev børnene i dåben dyppet helt ned i vandet, også selvom der var is på. I dag nøjes man med at øse vand på barnets hoved. Når hele barnet skulle dyppes ned under vandet, skulle der også være plads til det. Derfor er der et stort, dybt kar i døbefonten. Karret blev fyldt helt op med vand, og vandet blev stående i døbefonten et helt år. Hvert år 1. søndag i advent skiftede man vandet. I dag er der et fladt fad, lavet af messing, øverst i fonten, og vandet fornyes til hver eneste barnedåb.

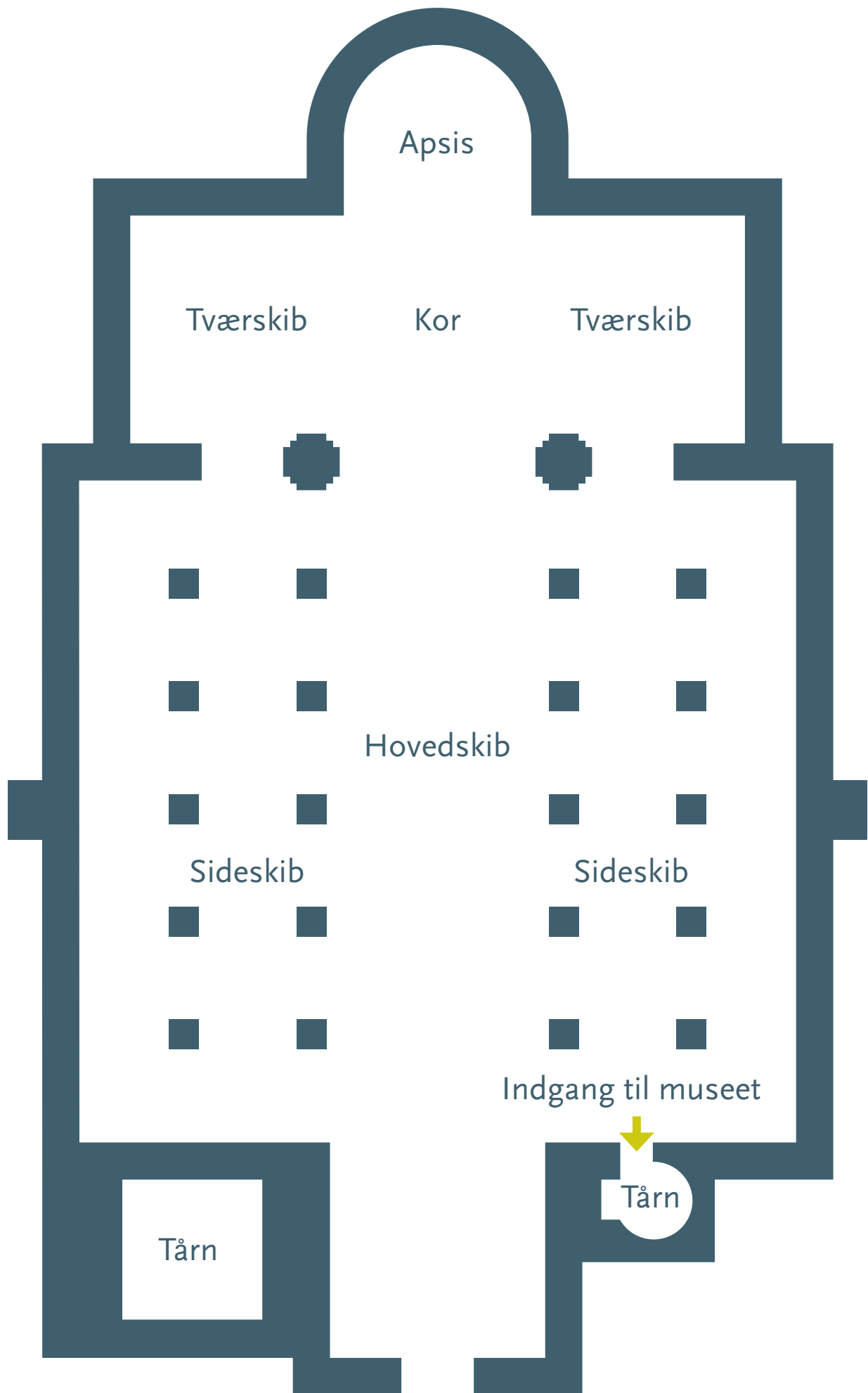
De "udøbte" var ikke velkomne

Døbefonten har ikke altid stået tæt ved alteret. I begyndelsen stod den ved indgangsdøren, fordi man ikke ville have "udøbte" ind i kirken.

I dag tænker man anderledes. Nu bydes barnet velkommen i Guds Hus og i menigheden via dåben. Derfor er dåben ved en gudstjeneste i kirken.

16. Ved hvilken kirkelig handling bydes børn velkommen i menigheden?

KRYDS OG TVÆRS

1	■	■	■	■	□	□	□	□	□	□	□	□	□
2	■	■	■	■	■	□	□	□	□	■	■	■	■
3	■	■	■	□	□	□	■	■	■	■	■	■	■
4	■	■	■	■	■	□	□	□	□	■	■	■	■
5	■	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	■	■
6	■	□	□	□	□	□	□	□	■	■	■	■	■
7	□	□	□	□	□	□	■	■	■	■	■	■	■
8	■	□	□	□	□	□	□	□	■	■	■	■	■
9	■	■	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□
10	■	■	■	■	■	□	□	□	□	□	□	■	■
11	■	□	□	□	□	□	□	□	■	■	■	■	■
12	■	■	■	■	□	□	□	□	■	■	■	■	■
13	■	■	□	□	□	□	□	□	□	■	■	■	■
14	■	■	■	□	□	□	□	■	■	■	■	■	■
15	■	□	□	□	□	□	□	□	□	□	■	■	■
16	■	□	□	□	□	□	■	■	■	■	■	■	■

Kontrolordene er navne på to personer, der var vigtige for Reformationen:

.....

Undervisningsmaterialet Ribe Domkirkemuseum er udarbejdet for Ribe Domkirkemuseum af:
Richard Kværnø og Skoletjenesten på Quedens Gaard i Ribe, Trine Wittorff Brander, Sydvestjyske Museer, Else Agergaard, Skoletjenesten, Esbjerg Kommunale Skolevæsen med støtte fra Ribe Domsogns Menighedsråd, Sydvestjyske Museer og Esbjerg Kommunale Skolevæsen.

Foto: Folmer Iversen, Ribe Domkirke, Richard Kværnø, Else Agergaard
Layout: Lars Møller Nielsen, Studio8

Ribe 2013

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden udgivelse af dette materiale eller dele heraf er kun tilladt efter Copydans regler. Eftertryk kun tilladt med kildeangivelse.